● KULTURA ● KULTURA ● KULTURA ● KULTURA ● KULTURA ● KULTURA ● KULTURA ● KULTURA ● KULTURA ●

● LIKOVNI SVET BORISA ZAPLATILA

Žival kot simbol

Risbe, kolaže, slike in kipe Borisa Zaplatila, 25-letnega študenta Akademije za likovno umetnost v Ljubljani, smo imeli priložnost spoznati že na razstavi v kulturnem domu Španski borci lani septembra. Od takrat pa do danes je umetnik razstavljal še na 1. bienalu študentovske risbe v Beogradu, na 4. trienalu jugoslovanske grafike, pred nedavnim pa se je vrnil iz Ivanice, kjer je bilo 15. srečanje mladih slikarjev, ki se ga vsako leto udeležijo po trije študenti iz vsake od osmih jugoslovanskih akademij za likovno umetnost. Ob letošnjem kulturnem prazniku 8. februarja pa je Boris Zaplatil prejel na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost študentovsko Prešernovo nagrado, ki jo podeljujejo visokošolske delovne organizacije. Udeležba na zgoraj omenjenih razstavah in nagrada so priznanje in hkrati spodbuda mlademu umetniku, ki je tudi naš občan, za njegovo nadaljnje delo.

Boris Zaplatil se spominja, da je opazil sam, povedali pa so mu tudi drugi, da njegove slike ne sodijo v moderno slikarstvo. Ne po tehniki ne po vsebini se ni mogel prištevati k modernistom, vendar ni vedel, kam pravzaprav spada, kje je njegovo mesto. Ko pa je imel priložnost videti razstavo slikarjev transavant-

Boris Zaplatil pri delu v ateljeju na akademiji (Foto: M. ZAPLATIL)

gardne smeri, ki prihaja iz Italije, še sploh pa, ko se je seznanil s tako imenovanim slikarstvom nove podobe, razvija se predvsem v ZDA, je v teh likovnih delih našel podobnost s seboj, s svojim načinom slikanja in mišljenja.

»Umetnost, ki se pojavlja v mladi generaciji, je drugačna od te, ki jo poznamo,« je razložil Boris Zaplatil. »Moderna umetnost se je izčrpala, v njej ni moč odkriti nekaj povsem novega, zato je bolj smiselno iskati vsebino, duhovno vrednost stvarem. Moja pripoved v slikah je vedno individualno obarvana, je humoristično in sarkastično gledanje na bivanje kot absolutni pojav.«

Čeprav na slikah Borisa Zaplatila ni ljudi in se zato zdi, da jih pri svojem ustvarjanju sploh nima v mislih, pa to ni tako. Že zanimivi naslovi njegovih slik, kot na primer Opazovalec kač, Razbesnela erotika, Človek pes, Ritual ubijanja, Hudič je, hudiča ni, nam povedo, da se, zlasti za živalskimi figurami, pogostokrat so to kače, odkriva človeško ravnanje in njegove lastnosti. Avtor nam je ta svoj način označil kot nekako simbolno figuraliko.

Zaradi samosvojega načina slikanja in neprilagodljivosti študijskim načrtom akademije je imel Boris Zaplatil sprva nekoliko težav. Toda ker ni popustil in se je v delo resnično poglobil, mu zdaj na akademiji pomagajo, tako da mu v četrtem letniku ni treba študirati figure in akta, kar sicer sodi v program na tej stopnji, temveč se lahko ukvarja s svojim načinom dela.

Najljubše mu je slikanje z oljnimi barvami, pravi. Tudi veliko riše. Zunaj študijskega programa se ukvarja z izdelovanjem šivanih krpažev. V zadnjem času dela na podoben način kot kipe tudi figure, na primer kače in glavonožce, ki jih sam imenuje »objekte«, ker ne stojijo na tleh, temveč lebdijo, naslonjeni morda le na buciko, na steni.

Tudi v letošnjem letu bo Boris Zaplatil sodeloval na več razstavah. Med drugimi bo imel že marca samostojen prikaz svojih del v mladinskem razstavišču Avla v Mariboru, v Kočevju bo razstavljal šivane krpaže, spomladi pa bo v Mestni galeriji skupaj že z drugima študentoma, ki sta tudi dobila nagrado visokošolskih delovnih organizacij na Akademiji za likovno umetnost, prikazal nagrajena dela. Tam bo visel tudi šivani krpaž Rdeči hudiči, kjer je na zeleni podlagi, sešiti iz krpic (velikost je 300 cm x 250 cm) postavljeno milijon in 104 tisoč rdečih pikic.

DARJA JUVAN

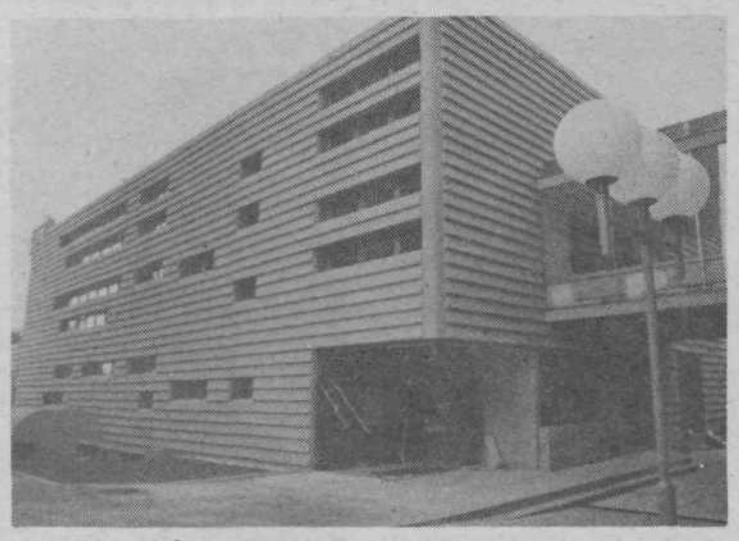

Kulturni dom Španski borci. Lanskoletno najboljše arhitektonsko delo v Sloveniji — delo projektanta arh. Otona Jugovca

● KULTURNEMU DOMU ŠPANSKI BORCI

Borbina nagrada

Tradicionalna Borbina nagrada za arhitekturo — letos je bila podeljena sedemnajstič — je prišla tokrat v našo občino. Na predlog Arhitektovega biltena, glasila društva arhitektov Ljubljane, se je žirija za podelitev Borbine nagrade za Slovenijo odločila, da predstavlja kulturni dom Španski borci arhitekta Otona Jugovca lanskoletno najboljšo arhitektonsko delo v Sloveniji. S to odločitvijo je KD Španski borci konkuriral tudi za zvezno Borbino nagrado za arhitekturo. KD Španski borci bo krasila spominska plošča, ki bo pričala o tem, da je to delo dobilo Borbino nagrado.

Arhitektura KD Španski borci uporablja skromen izbor elementov, a vendarle s pravo govorico in v vseh pomenih izraža prostor, ki ga odpira. Čeprav arhitektonski elementi, ki jih uporablja arhitekt Jugovec na tej zgradbi, marsikdaj nastopajo že kot metafora, z bogatejšo pripovedjo, nikdar ne zaidejo s področja arhitekture v golo skulpturno govorico. Tako ta arhitektura kljub temu, da zvesto sledi razvojni poti evropske moderne, ki je marsikoga zavedla v likovno oblikovanje, ostaja sodobna tudi v današnjem času vse ostrejšega »čiščenja arhitektonske govorice«.

KD Španski borci se predstavlja kot preprosto zavetje, ki s svojimi zidovi nudi kraju srečanja ali dogodku zatišje pred zunanjostjo, je med drugim poudarjeno v obrazložitvi žirije Borbine nagrade za arhitekturo za Slovenijo.

V. ZAGORAC

● NOVA USTVARJALNOST

ODPRTI KROG

Gledališka skupina Odprti krog je nastala lani jeseni, ko se je večina naše generacije zbegano porazdelila po prvih letnikih fakultet. Ni nas združila odločitev »narediti predstavo«, temveč želja po plodnejšem preživetju vsaj dela naših odtekajočih življenj. O možnostih za oblikovanje naše ustvarjalne energije smo se pogovarjali s KS Kodeljevo in OK ZSMS, ki nam je omogočila vaje v nekdanjih prostorih mošćanske čitalnice. Tako se je v sprva neopremljeni in neogrevani sobi pričela rojevati predstava. Za izhodišče smo si izbrali novelo Branimirja Šćepanovića Smrt gospoda Goluže, ki govori o nekaterih ključnih eksistenčnih problemih.

Seveda se nismo zaustavili pri goli dramatizaciji. Iz Šćepanovićeve zgodbe se je izvila neka druga, dosti bolj zapletena, večna v času in prostoru... naša. Besedilo se je oplajalo z drugimi avtorji, »dopisovali« smo sami — torej ustvarjalni postopek, ki je slovenskemu gledališču zadnjega časa najbolj znan ob Ristićevi Maši v a-molu.

Končno se je izoblikovala predstava o predstavi in z njo tudi delovna skupina: devet igralcev, trije tehniki in nekaj spremljevalcev, opazovalcev, spodbujevalcev, kakorkoli že, ki niso nič manj pripomogli k dozorevanju načrta. Uprizoritev je nekako na pol poti med klasičnim gledališkim delom in eksperimentalno predstavo brez tradicionalne dramaturgije — točka, ki je najbrž le razvojna stopnja, ne pa domet ali cilj Odprtega kroga.

Predstava, poimenovana Prišla bo smrt in imela bo tvoje oči, bo predvidoma aprila uprizorjena v KD Španski borci. Vsaj deloma bo poizkusila zapolniti praznino drzne, iščoče ustvarjalnosti, in to ne le v naši občini. Že zaradi te praznine in drznosti najbrž skrbi o obisku niso potrebne. Mnenja bodo seveda, kot se za izziv spodobi, različna. In prav za to tudi gre, za prebuditev uspavanega; kakor smo se včasih lahko pritoževali nad starejšo generacijo, moramo danes žal ugotoviti, da je vse več starcev pri petindvajsetih, dvajsetih in še manj letih!

Želimo, da bi Odprti krog delal in se odpiral še naprej: naše prostore in nabiralnik najdete na zaloški 16. Ne puščite nam, da »ležemo med jalove sanje jalovi, brez klic in brez plodu!«

A. BLATNIK

V prostorih knjižnice Jožeta Mazovca je bila do srede marca odprta razstava grafik in risb akademskega slikarja Janeza Pristavca. Sam slikar pravi: Umetnik — ustvarjalec — je urejevalec psihičnih materialnih in socialnih razmerij; je urejevalec nasprotij v sebi in v okolju. Odločno in jasno umetniško dejanje in vztrajanje v nasprotju z industrijsko množično proizvodnjo, ki je vedno bila razosebljujoča in odtujujoča, je moja potreba. Iskati poti, dostojne človeka, pa je humanistična naloga nas vseh!

V Jelovškovem likovnem salonu in zgornji avli doma pa je bila odprta razstava del slikarja Gorana Horvata.

Š. M.

●

Pred tem je v Jelovškovem likovnem salonu razstavljal slikar Janez Milkovič, član likovne sekcije KUD Vide Pregarc in KUD Lojz Kraigher iz Kliničnega centra v Ljubljani.

Janez Milkovič se je rodil pred 39 leti v Trstu, živel nato v Piranu, kjer je obiskoval gimnazijo, nadaljeval svoj študij v šoli za oblikovanje v Ljubljani in diplomiral leta 1959. Do leta 1963 se je usposabljal na Pedagoški akademiji v Ljubljani, kjer mu je bil likovni učitelj in vzornik danes že pokojni profesor Zoran Didek.

Slikar je za to razstavo pripravil svoja mladostna sanjarjenja, ki jih je dolga leta nosil v sebi. Iz zametkov tistih dni je predstavil lirična razpoloženja, ko se osipa marjetica, šepetajo trave, ko se igraje lovi veter v oblake in vejevje

Kulturni dom ŠPANSKI BORCI

in se v pozabo sesipa hiša, čeprav okrašena s kamnitim grbom, oljka pred njenim pročeljem, čeprav zgrbljena in zvita v vejah, ki so neštetokrat porodile, pa ve, da jo bo preživela. Okameneli cvet se spogleduje s svetlobo, ki ga ne ogreje — nadrealistične ploskve luči in teme si podajajo roke nad realistično krajino, ki ji slikar ljubeče vrača njene svetlobe in sence. Ustvarjalni zanos, ki ga usmerjata znanje in občutje za skladje barvnih odtenkov, dajeta Milkovičevi izpovedi pečat iskrenih podoživetij iz trajnih, nemodnih vrednot.

prof. dr. ANTON DOLENC

●

V prostorih knjižnice Jožeta Mazovca si lahko do 7. aprila ogledate razstavo fotografij Mareta Mandlja.

Ob odprtju razstave 18. marca sta predstavila svoje pesmi Matjaž Hvastija in Mito Premrov. V knjižnici je naprodaj tudi zbirka fotografij Mareta Mandlja ter pesmi Matjaža Hvastije in Mita Premrova.

Ob praznovanju dneva žena je 11. marca gostovalo v KD Španski borci Šentjakobsko gledališče iz Ljubljane s komedijo Aleksandra Marodiča Upor jezne gospodinje v režiji Milana Stanteta.

Š. M.

VESTI IZ KULTURE

Gledališke skupine naše občine se s polno paro pripravljajo na občinsko revijo gledaliških skupin, ki se bo letos odvijala od druge polovice marca do konca maja po dvoranah naše občine. Nekaj najboljših revijskih predstav bomo lahko videli tudi v kulturnem domu Španski borci, prav tako pa se bodo v njem predstavili otroški, mladinski in odrasli pevski zbori naše občine.

Kulturnoumetniški društvi Dolsko in Senožeti sta prvi pripravili nove gledališke predstave. V Senožetih je bila 6. marca premiera Borove igre Vrnitev Blažonovih pod režijskim vodstvom Cilke Pavšičeve; predstavo so Senožečani ponovili v okviru praznovanj dneva žena že v nedeljo 7. marca. V Dolskem pa je domača gledališka skupina prav tako v nedeljo 7. marca zaigrala Brezijansko polje Željka Kozinca v režiji Jože Cerarjeve. Obe skupini imata v načrtu več gostovanj v občini in zunaj njenih meja.

Š. M.

● DROBEC IZ DELA MESTNEGA MUZEJA

Prazgodovinska postojanka na Molniku

***Prazgodovina ljubljanskega prostora* je s kolišči na ljubljanskem barju in z velikim starejše železnodobnim žarnim grobiščem na dvorišču Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU) v Ljubljani razmeroma dobro raziskana. Ugotovljeno je, da je življenje na tem prostoru skoraj nepretrgano teklo od konca mlajše kamene dobe pa vse do prihoda rimskih legij, ki so v Emoni našle odlično izhodišče za svoje ekspanzijske težnje proti vzhodu. Ta življenjski obtok zavzema velik časovni razpon, tam od konca 3. tisočletja pr. n. št. do leta 15. n. št., ko je bila dograjena emonska utrdba.**

Na področju mesta Ljubljana so zlasti po 2. svetovni vojni, ko so pričeli intenzivno graditi, arheološke najdbe prihajale na dan skoraj na vsakem koraku. Arheologi smo bili stalno zavzeti predvsem z zaščitnimi arheološkimi raziskavami na zemljišču, ki so bila spomeniško ogrožena. Tako skoraj ni ostalo niti časa niti denarja, da bi se posvetili sistematičnim raziskavam arheološko zanimivih področij zunaj mesta samega, čeprav razpolagamo s sicer dostikrat nepreverjeno arheološko literaturo, ki izpričuje številne prazgodovinske postojanke, tako na obrobu ljubljanske kotline kot nad gričih nd njo.

Hrib Molnik, ki spada v vzhodno obrobno gričevje ljubljanske kotline z višinsko točko 585 metrov nadmorske višine, dominira nad okolico. Tako mogočen in visok je, da že zato zbuja pozornost opazovalca. Prazgodovinski prebivalci tega prostora so, kot odlični strategi, spoznali njegovo pomembnost in na njem zgradili utrjeno naselbino, kar nam izpričujejo razmeroma dobro ohranjeni obrambni nasipi vrh Molnika. Skoraj nedostopna strma pobočja so nudila naravno zaščito, z manjšimi nasipi pa je bila tamkajšnja naselbina le težko osvojljiva. Strateška pomembnost Molnika je vidna tudi v 2. svetovni vojni, saj je bila že julija 1941 na njem ustanovljena Molniška četa kot eden prvih znanilcev odpora okoličanov proti okupatorjem, kar je danes predstavljeno s spominskim obeležjem v centru prazgodovinske naselbine.

Raziskave na področju Molnika so bile pogojene s slučajem, kar je v zadnjem času že skoraj običajno. Pri intenzivnem izkoriščanju peskokopov na severnem podnožju Molnika je bilo v nekdanjem peskokopu Janeza Lampiča iz Podmolnika odkritih več prazgodovinskih, planih skeletnih grobov, ki pa so bili, na žalost, uničeni. Za njihovo časovno opredelitev je tako ostala le bronasta zapestnica iz 7. stl. pr. n. št., ki jo hranijo pri Lampičevih. Veliko več uspeha nam je ponudilo zahodno pobočje Molnika, kjer so, kot skoraj povsod okoli njega, bogati sloji dolomitnega peska, odličnega materiala, ki ne služi le za novogradnje ampak tudi za gradnjo in posipanje cest ter kolovozov. Tako je krajevna skupnost Lavrica v preteklem desetletju pričela intenzivno izkoriščati bogate peskokope na zahodnem pobočju Molnika. Ob tej priliki so prvič opozorili na najdbe, predvsem na lončene posode, ki so se po končanem miniranju usipale v globoke zareze v hribu.

Prvo najdbo je dokumentiral delavec zavoda za spomeniško varnost SRS, predstavljena pa je s štirimi keramičnimi posodami oziroma njihovimi odlomki, ki izkazujejo inventar žganega groba. Z zaščitnimi arheološkimi izkopavanji je nato v letih 1980 in 1981 nadaljeval Ljubljanski regionalni zavod za spomeniško varstvo ter odkril še šest žganih grobov oziroma njihovih ostankov. Najdeni inventar je bil tako pester, v njem pa toliko pomembnih elementov, da je Mestni muzej iz Ljubljane že istega leta nadaljeval s sistematičnimi raziskavami razprostranjenosti grobišča. Ob tej priliki smo odkrili tri žgane grobove in enega sestavljenega, v katerem je bil odkrit skelet petnajstletnega dekleta, na njenih nožnih kosteh pa je ležala žara, polna sežganih človeških kosti. S tem smo z raziskavami začasno prenehali.

Molnik in Ljubljana sta v prazgodovini ozko povezana. Znano je, da smo v Ljubljani doslej odkrili 232 žganih grobov, ki s svojim gradivom predstavljajo čas od 11. do 5. stl. pr. n. št. Ljubljana torej pozna le plane žgane grobove (naselbina še ni poznana), Molnik, ki je ljubljanski postojanki najbližji sosed ter v materialni in duhovni kulturi močno navezan nanjo, pa hrani tako žgane kot skelene grobove pa tudi pokope v gomilah. Tu se torej srečujeta dve različni kulturni prvini, ki skorajda nista združljivi. Sežiganje umrlih je bil namreč običaj imensko neznanega ljudstva, ki je od konca 13. stl. pr. n. št. naprej prodiralo od vzhoda proti zahodu. To ljudstvo imenujemo prav zaradi značilnega načina pokopavanja: Nosilci kulture žarnih grobišč. Pokopavanje nesežganih pokojnikov pa je kulturni običaj ljudstev, ki so se v 8. stl. pr. n. št. razširila na Dolenjsko in sosednje pokrajine z juga. Običaj pokopavanja trupla je torej značilen za ilirski jug. Različne kulturne prvine ter prehod od starejšega sežiganja umrlih na mlajšega, nesežganega postavlja pred raziskovalca veliko problemov, ki se navezujejo zlasti na problematiko združevanja starejših kultur z mlajšimi pa tudi na spornost etnične pripadnosti tistih, katerih ostanke najdemo v grobovih.

Molnik 1981. Terenski posnetek dvojnega groba 5 (Slika D. Vahen)

Časovna opredelitev doslej odkritega kulturnega gradiva na Molniku ni vprašljiva. Značilne oblike v keramičnem posodju in kovinskem gradivu nam jasno izpričujejo, da spada odkriti grobni inventar v konec 8. in v 7. stl. pr. št. To obdobje pa predstavlja zelo razgiban čas, ko z veliko silo rastejo starejša železnodobna naselja, »ilirska« mesta, kot so npr. Magdalenska gora pri Šmarju, Vače, Stična, Novo mesto, Šmarjeta itd. in ko izgubljajo svoj pomen ta stara naselja nosilcev kulture žarnih grobišč, predvsem v nekaterih predelih Slovenije.

Molnik je torej pričel ponujati svoje, za *poznavanje prazgodovine* pomembne zaklade. Ob tem naj pa opozorimo, da je na ozemlju, ki ga danes oklepajo meje naše občine, še cel seznam pomembnih prazgodovinkih postojank, ki bodo v bodočnosti odkrivale svoje skrivnosti.

IVAN PUŠ MESTNI MUZEJ